

Iwona Gryz

Planowanie testów językowych – kryteria poprawności

Językoznawstwo : współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze 7,
41-46

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Iwona Gryz
Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi

Planowanie testów językowych - kryteria poprawności

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów należy do podstawowych i jednocześnie kluczowych obowiązków każdego nauczyciela. Istnieje wiele powszechnie znanych sposobów weryfikacji wiedzy uczniów. Do najczęściej stosowanych metod sprawdzających postępy w nauce zaliczyć należy: odpytywanie ustne, prace domowe, przegląd wytworów działań praktycznych, prace projektowe, obserwacje, ankiety oraz samoocenę. Jednakże najczęściej wdrażaną metodą, obok odpytywania ustnego, skierowaną na podsumowanie postępów ucznia, są pisemne testy sprawdzające. Najbardziej znanymi pisemnymi formami sprawdzającymi wiedzę uczniów są: prace klasowe, sprawdziany, klasówki, kolokwia, testy oraz kartkówki.

1. Testy językowe i ich rodzaje

1.1. Czym jest test językowy?

Encyklopedia Powszechna PWN podaje, iż test jest odpowiednio skonstruowaną, obiektywną próbą, której wyniki ujmowane są ilościowo. Stosowany jest w celu uzyskania odpowiedzi na określone pytania¹.

Test językowy, według Hanny Komorowskiej, to sprawdzian wiadomości i umiejętności uczniów, który ma charakter punktowy i obiektywny, a więc taki, gdzie punktowanie nie zależy od nastroju nauczyciela i jego nastawienia do ucznia². Andrew D. Cohen dodaje,

¹ A. Bochnak, S. Kozakiewicz, J. Reychman, K. Wesołowski (red.), *Encyklopedia powszechna PWN*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1976, t. 4, s. 440.

² H. Komorowska, *Metodyka nauczania języków obcych*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2009, s. 242.

że test składa się zazwyczaj z szeregu elementów, które są specyficznymi zadaniami do wypełnienia. Test może zostać użyty w celu dokonania oceny jednej lub kilku kwestii³.

Na samym początku konstruowania dobrego testu językowego pomocne jest podjęcie decyzji, jaka konkretna umiejętność językowa będzie mierzona danym testem i w jaki sposób może to być oznaczone⁴. Zgodnie z opinią Holly L. Jacobs (et al.), każdy test może spełniać nawet dwanaście różnorodnych funkcji⁵. Wymienia ona pięć celów administracyjnych (oszacowanie, lokalizację, zwolnienie, legalizację, promowanie), cztery cele instrukcyjne (diagnozę, dowód postępu, informację zwrotną dla respondenta, ewaluację nauczania lub programu) oraz trzy cele badawcze (ewaluację, doświadczenie, wiedzę o nauce języka i jego zastosowaniu). Dodaje także, iż przeciętny test nie jest używany dla więcej niż kilku celów.

Canale i Swain twierdzą, że testy dotyczą jednego z czterech lub więcej elementów składających się na kompetencje komunikacyjne (kompetencje gramatyczne, dyskurs, kompetencje socjolingwistyczne oraz strategiczne)⁶, dostarczając tym samym kolejny zestaw kryteriów pomocnych w zdefiniowaniu testów językowych.

1.2. W jakim celu testujemy uczniów?

Testy językowe bywają wykorzystywane głównie w celu dokonania oceny postępów uczniów (oceny: bieżąca, semestralna, roczna), uświadomienia uczniom stopnia przyswojenia konkretnej partii materiału, zorientowania się, z jakimi problemami językowymi borykają się nasi uczniowie, sprawdzenia skuteczności przekazywania wiedzy, kształtowania motywacji uczniów (dobry wynik z testu zachęca do dalszej pracy), dokonania wyboru właściwych kandydatów, np. na studia językowe czy do klas eksperymentalnych, wychycenia zagadnień wymagających utrwalenia, jak również w celu ewaluacji stosowanych na zajęciach pomocy dydaktycznych (zwłaszcza wybranego podręcznika).

1.3. Ogólny podział testów językowych

W literaturze fachowej wymienianych jest wiele rodzajów testów językowych, których wybór zależy od celu, jaki stawia sobie dany nauczyciel. Testy językowe, z jakimi możemy się spotkać w pracy dydaktycznej, dzielimy przede wszystkim na **testy standaryzowane**, czyli te, które zostały sprawdzone na dużych grupach respondentów w celu określenia wyników danej osoby na tle dużych populacji, oraz na **testy nauczycielskie**, konstruowane samodzielnie przez nauczyciela na potrzeby danej grupy uczniów (np. klasówki) czy na potrzeby szkoły⁷.

Celem testu językowego może być także sprawdzenie zdolności językowych ucznia, który dotychczas nie uczył się danego języka obcego. Od wyniku takiego testu uzależnia się na przykład fakt zakwalifikowania go do klasy z rozszerzonym programem naucza-

³ M. Celce-Murcia, *Teaching English as a Second or Foreign Language*, Heinle&Heinle, Boston 2001, s. 517.

⁴ M. Celce-Murcia, dz. cyt., s. 516.

⁵ H. L. Jacobs, S. A. Zingraf, D. R. Wormuth, V. F. Hartfiel, J. B. Hughey, *Testing ESL composition: A practical approach*, Newbury House, New York 1981.

⁶ M. Canale, M. Swain, *Theoretical bases of communicative approaches to second language testing and teaching*, "Applied Linguistics" 1 (1980), s. 1–47.

⁷ H. Komorowska, dz. cyt., s. 243.

nia języka obcego lub do grupy, gdzie dany język obcy będzie językiem wykładowym (np. w liceum). Do badania takich umiejętności stosuje się narzędzia pomiaru, określane zazwyczaj mianem **testów prognostycznych** lub **testów sposobności**. Testują one wrażliwość osoby na dźwięki, umiejętność logicznego rozumowania, poziom ogólnej inteligencji, umiejętność czytania ze zrozumieniem, pamięć, a także wiedzę ogólną.

W celu wyłonienia jednostek wybitnych, tj. osób najlepszych językowo (np. podczas konkursów językowych, w trakcie rekrutacji pracowników na atrakcyjne stanowiska, gdzie niezbędna jest biegła znajomość danego języka obcego lub w trakcie dokonywania wyboru kandydatów na stypendia zagraniczne) przeprowadza się **testy biegiłości**. W trakcie prowadzonych tego typu działań nie jest istotne, gdzie i w jaki sposób uczniowie zdobyli swoje umiejętności i wiedzę – najistotniejszy jest wynik testu. Przykładami takich testów mogą być egzaminy oferowane przez słynne uczelnie: ESOL z University of Cambridge, Pitman College lub Trinity College w Wielkiej Brytanii czy TOEFL i TOEIC z University of Michigan w Stanach Zjednoczonych⁸.

Inną grupę testów, stosowanych w procesie dydaktycznym w celu dobrania odpowiedniego programu nauczania, efektywnych metod i technik nauczania oraz właściwych materiałów dydaktycznych, są **testy diagnostyczne**, które pozwalają na określenie mocnych i słabych stron danego ucznia w odniesieniu do poszczególnych umiejętności, sprawności, zakresu słownictwa, znajomości struktur gramatycznych, wymowy i pisowni. Narzędzia te umożliwiają zdiagnozowanie konkretnych problemów zakłócających tok nauki danej osoby, zatem stosowane są głównie podczas kursów wyrównawczych/remedialnych, a także w celu oszacowania umiejętności lub braków ucznia rozpoczynającego naukę prywatną.

W codziennej pracy nauczycieli najczęściej korzysta się z **testów osiągnięć szkolnych** w celu sprawdzenia opanowania materiału programowego przez uczniów danej klasy. Potocznie nazywane są one klasówkami lub sprawdzianami i opracowywane są przez nauczyciela samodzielnie. Zatem kontrola w tym przypadku dotyczy materiału, który był przedmiotem pracy w danym czasie i ma charakter kontroli okresowej. Testy osiągnięć szkolnych mogą dotyczyć poszczególnych elementów języka obcego. Mogą to być więc: testy wymowy, testy leksykalne, testy ortografii, testy gramatyczne. Testy osiągnięć szkolnych mogą także ewaluować poszczególne sprawności językowe, np. rozumienie ze słuchu, czytanie ze zrozumieniem, mówienie, pisanie⁹.

Kolejną kategorią testów językowych są **testy całościowe**. Do testów całościowych zaliczyć należy egzaminy gimnazjalne, egzaminy maturalne, egzaminy wstępne na uczelnie, a także, planowany na rok szkolny 2014/2015, sprawdzian z nowożytnego języka obcego po klasie szóstej, na zakończenie szkoły podstawowej. Testy te mają na celu podsumowanie wiedzy oraz umiejętności językowych zdobytych przez uczniów na danym etapie edukacyjnym.

Pewnym novum stosowanym coraz częściej przez nauczycieli na lekcjach języków obcych są **testy komunikacyjne**, które okazują się niezwykle wymagające i czasochłonne w przygotowaniu oraz ocenianiu. Dają one jednak uczniom możliwość interakcji na

⁸ J. Harmer, *How to teach English. New edition*, Pearson Longman, 2007, s. 166.

⁹ H. Komorowska, dz. cyt., s. 244.

zajęciach języka obcego, testują zdolności komunikacyjne zdającego, stawiają konkretny cel przed testowanym oraz wykorzystują autentyczne konteksty życia codziennego.

2. Kryteria poprawności testu językowego

Aby test językowy okazał się testem efektywnym, należy go dobrze przygotować. Czym są dobre testy? Jeremy Harmer pisze, że dobre testy to takie, które sprawdzają się w tym, do czego zostały zaprojektowane oraz takie, które udowadniają uczącym się, że czynią postępy. Jest on również zdania, iż dobre testy wywierają raczej pozytywny niż negatywny wpływ zarówno na ucznia, jak i nauczyciela¹⁰. Dobre testy językowe powinny zostać zaplanowane w taki sposób, aby pozwolił nauczycielowi zebrać informacje umożliwiające mu wystawienie obiektywnej oceny semestralnej czy rocznej, a jednocześnie, by zapewniał uczniom uzyskanie pełnej informacji zwrotnej o tym, co już potrafią, a które partie materiału wymagają dalszego utrwalenia.

Każdy dobrze przygotowany sprawdzian językowy powinien uwzględniać cztery następujące warunki: TRAFNOŚĆ, RZETELNOŚĆ, PRAKTYCZNOŚĆ i OBIEKTYWNOŚĆ.

2.1. Czym jest trafność testu językowego?

Cecha ta oznacza, że przygotowany test rzeczywiście weryfikuje umiejętności obrane przez nauczyciela do testowania. Niedopuszczalne jest, aby test sprawdzał nie to, co chcieliśmy ocenić, ponieważ wówczas nie będzie on spełniał podstawowego kryterium poprawności i kontroli oceny. Trafność jest skutkiem przemyślanych i właściwie zaplanowanych pod względem metodycznym zadań zawartych w teście językowym. Bardzo częstymi błędami testu językowego jest umieszczanie w sprawdzianie ćwiczeń, które sprawdzają nie tylko te umiejętności, które nauczyciel sobie wyznaczył, ale także inne elementy mogące w teście „ważyć” więcej niż umiejętności zaplanowane jako kluczowe¹¹.

Kilka przykładów nietrafności testu językowego:

- umieszczanie w teście ze słuchania zbyt dużo czytania,
- sprawdzanie rozumienia ze słuchu poprzez streszczanie usłyszanego tekstu w języku obcym (w rezultacie dany test sprawdza bardziej umiejętność pisania),
- wprowadzenie obniżonej punktacji za niepoprawną pisownię, np. w czytaniu ze zrozumieniem, w teście leksykalnym czy gramatycznym, co prowadzi do sytuacji, w której punkty są faktycznie zdobywane i tracone wskutek osiągnięć i niepowodzeń ortograficznych, mimo iż nie są to testy sprawdzające ortografię.

Aby zapewnić trafność każdego testu językowego, planując sprawdzian pisemny, nauczyciel powinien zacząć od sporządzenia listy umiejętności, jakie zamierza sprawdzić oraz listy materiału językowego (tj. słownictwa, struktur gramatycznych), jakie chce zweryfikować w obrębie tych umiejętności¹². Następnie musi przemyśleć i solidnie przy-

¹⁰ J. Harmer, dz. cyt., s. 167.

¹¹ J. B. Heaton, *Classroom Testing*, Longman, London 1990.

¹² J. Harmer, dz. cyt., s. 174.

gotować właściwe zadania testowe, jednocześnie dbając o to, by każdej umiejętności ze sporządzonej uprzednio listy odpowiadała właściwa grupa zadań. Ponadto dopilnować należy, aby żadna umiejętność nie pozostała bez zadań wyraźnie na nią ukierunkowanych i aby żadne zadanie nie badało umiejętności spoza listy. Co więcej, najważniejszym umiejętnościom powinno się podporządkować największą liczbę zadań, a najmniej ważnym umiejętnościom – mniejszą liczbę ćwiczeń. Nie wolno zatem dopuścić do sytuacji, w której bardzo ważny fragment materiału i nieważny drobiazg zajmowałyby w teście pozycję równorzędną. Ostatnim etapem pracy podczas przygotowywania trafnego testu językowego jest dokładne upewnienie się, czy zadania nie sprawdzają równocześnie kilku umiejętności, a jeśli tak, to czy owe umiejętności nie okazują się trudniejsze niż umiejętności, które chcemy sprawdzić. Na samym końcu warto jeszcze raz sprawdzić, czy test obejmuje cały materiał językowy z naszej listy i czy nie wprowadza materiału dodatkowego, zbyt trudnego dla uczniów (np. materiału, który nie został jeszcze omówiony)¹³.

2.2. Krótka charakterystyka rzetelności testu językowego

Test językowy przygotowany rzetelnie doprowadza do podobnych lub zbliżonych wyników. Rzetelność testu oznacza, że w przypadku powtórzenia sprawdzianu ci sami respondenci, którzy przedtem okazali się najlepsi, będą najlepsi i następnym razem, a ci, którzy uprzednio rozwiązywali test najsłabiej, teraz również okażą się najsłabsi. W przypadku nierzetelności takiego testu zarówno wyniki, jak i uszeregowania uczniów od najlepszych do najsłabszych będą inne.

Działania zapewniające rzetelność testu językowego to m. in. usunięcie wszystkich niejasności w zadaniach testowych; skrócenie i uczynienie w pełni zrozumiałymi i jasnymi wszystkich poleceń do zadań; sprawdzenie, czy test nie jest za krótki i czy jednocześnie okazuje się praktyczny z punktu widzenia czasu jego przeprowadzania; sprawdzenie, czy test nie zawiera takich umiejętności, których za pomocą obecnej liczby zadań nie sposób dobrze zweryfikować; sprawdzenie, czy wszystkie zadania dają się obiektywnie punktować i usunięcie tych, które takiego warunku nie spełniają; umieszczenie na końcu testu kryteriów oceny (tj. punktacji); zapewnienie punktacji 0 pkt za nierozwiązane lub źle rozwiązane zadanie, a 1 pkt za dobrze rozwiązane zadanie; wprowadzenie ewentualnej punktacji 0 pkt – 0,5 pkt – 1 pkt, jeśli zadanie jest trudne, bada dwie umiejętności lub można w nim popełnić dwa błędy; ostateczne sprawdzenie proporcji testu po ustaleniu punktacji (np. za część gramatyczną można dostać 80% wszystkich punktów, za leksykalną tylko 20% – o ile tego oczekujemy)¹⁴.

2.3. W jaki sposób zapewnić praktyczność testu językowego?

Test praktyczny jest trafny i rzetelny, wygodny w użyciu i łatwy w obsłudze przez nauczyciela¹⁵. W celu zapewnienia praktyczności testu nauczyciel powinien sprawdzić, czy jego przeprowadzenie mieści się w czasie lekcyjnym, upewnić się, czy przeprowadzenie testu nie wymaga zapewnienia specjalnych warunków (właściwa sala lekcyjna, dogodna

¹³ H. Komorowska, dz. cyt., s. 245.

¹⁴ H. Komorowska, dz. cyt., s. 246.

¹⁵ H. Komorowska, *Testy w nauczaniu języków obcych*, WSiP, Warszawa 1982.

data), zadbać o takie warunki, które umożliwią uczniom samodzielną pracę (np. przygotować kilka wersji tego samego testu), sprawdzić jasność instrukcji (zalecany język ojczysty). Jeremy Harmer dodaje także, iż test praktyczny to taki, którego sprawdzenie nie zajmie nam zbyt dużo czasu¹⁶.

2.4. Czym jest test obiektywny?

Obiektywność testu w dużej mierze zależy od techniki testowania, która może charakteryzować się pełną obiektywnością (np. test wielokrotnego wyboru, gdzie tylko jedna odpowiedź jest poprawna) lub pewną dozą subiektywności, np. jeżeli poprosimy uczniów o napisanie wypracowania lub wykonanie innych zadań o charakterze otwartym, tzn. takich, gdzie dopuszcza się istnienie więcej niż jednej prawidłowej odpowiedzi – ocena zależeć może wówczas od konkretnego nauczyciela.

Bibliografia

Bochnak A., Kozakiewicz S., Reychman J., Wesółowski K. (red.), *Encyklopedia powszechna PWN*, t. 4, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1976.

Canale M., Swain M., *Theoretical bases of communicative approaches to second language testing and teaching*, "Applied Linguistics", (1) 1980, s. 1–47.

Celce-Murcia M., *Teaching English as a Second or Foreign Language*, Heinle&Heinle, Boston 2001.

Harmer J., *How to teach English. New edition*, Pearson Longman, 2007.

Heaton James B., *Classroom Testing*, Longman, London 1990.

Jacobs H. L., Zingraf S. A., Wormuth D. R., Hartfiel V. F., Hughey J. B., *Testing ESL composition: A practical approach*, Newbury House, New York 1981.

Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2009.

Komorowska H., *Testy w nauczaniu języków obcych*, Wydawnictwo WSiP, Warszawa 1982.

¹⁶ J. Harmer, dz. cyt., s. 174.